

Halve cirkelstempel met takje (open takjestempel)

Artikel van de heer O.M. Vellinga van 1919

In 'Het Philatelistisch Maandblad' van mei 1919 werd het volgende artikel opgenomen van de hand van de heer O.M. Vellinga, Referendaris Rijkspostspaarbank, Aangeeteekende brieven, Amsterdam Hobbemastraat:

Tot dezelfde soort van stempels voor de hulpkantoren behoort een stempel, eveneens met halven cirkel doch verder overeenkomende met Nr. 109 van Schreuders: den stempel der Postkantoren met takje zonder franco. Daarvan zijn den ondergeteekende slechts bekend:

1. Middelharnis, gestempeld Dirksland in 1870.
2. Ooltgensplaat, gestempeld in Dirksland in 1869.

En tenslotte eene variëteit van stempel Nr. 111, gebruikt te Dinxperlo, óók met takje zonder franco in een halven cirkel, doch met deze eigenaardigheid dat daarin, in plaats van den naam van Terborgh (het betreffelijke postkantoor) voorkomt den naam Dinxperlo, dat steeds een hulpkantoor is geweest.

In het septembernummer 1920 van 'Het Philatelistisch Maandblad' publiceerde de heer Vellinga een vervolg op het artikel van mei 1919:

Gebroken kring- en halve cirkelstempels.

De daarvan in de nos: 91 en 92 opgenomen lijsten kunnen weder worden aangevuld door de opgaven van den heer Waller in no 94 en tengevolge van verdere vondsten; grootendeels echter -en dit verdient wel bijzondere vermelding- danken wij de bekendmaking aan het Hoofdbestuur der Posterijen en Telegrafie. In het Stedelijk Museum te Amsterdam werden n.l. van 30 April tot 15 Mei postzegels, modellen van nieuwe brievenbussen enz., ook ter bezichtiging gesteld, enkele deelen, waarin de afdrukken voorkomen van een zeer groot aantal der stempels, welke van 1829 af aan verschillende postinrichtingen zijn verstrekt. En hieronder bevonden zich ook tal van tot dusver nog onbekende afstempelingen, welke tot voormelde rubrieken behooren. Een woord van hulde voor dit blijk van medeleven met de verzamelaars en tegemoetkoming mag dan ook hier niet ontbreken. Van deze onverwachte gelegenheid is een dankbaar gebruik gemaakt. En achter de opgaven, welke daaraan zijn te danken, is dit aangegeven door "(H)". Waar in die gevallen tevens een datum is vermeld is dit het tijdstip der verzending van den stempel.

De lijsten kunnen nu als volgt worden aangevuld:

I Gebroken kringstempel.

- | | |
|-------------------|------------------------------|
| 20. Houtrijk enz. | stempel Haarlem van 1852. |
| 21. Warmond | stempel Leiden van 1861. |
| 22. Rhenen | stempel Wageningen van 1853. |

II Halve cirkelstempels zonder takje

- | | |
|----------------|-----------------------------------|
| 17. Soest | stempel Amersfoort van 1863. (H) |
| 18. ? | stempel Arnhem van 1856. (H) |
| 19. IJzendijke | stempel Breskens van 1856. (H) |
| 20. Stellendam | stempel Dirksland van 1860. |
| 21. ? | stempel Eindhoven van 1863. (H) |
| 22. Putten | stempel Harderwijk van 1863. (H) |
| 23. Hardenberg | stempel Koevorden van 1859. (H) |
| 24. Oudenbosch | stempel Rozendaal van 1856. |
| 25. Aardenburg | stempel Sluis van 1863. (H) |
| 26. ? | stempel Utrecht van 1856. (H) |
| 27. ? | stempel Zevenaar van 1856. (H) |
| 28. Moerdijk | stempel Zevenbergen van 1855. (H) |

Klein formaat

- | | |
|----------------|------------------------------|
| 29. Oosterhout | stempel Oosterhout van 1873. |
|----------------|------------------------------|

Uit de afbeeldingen van het Hoofdbestuur is nog gebleken, dat bij de nos. 4 en 15 lijst respectievelijk kunnen worden ingevuld de namen der hulpkantoren Milligen en Nunspeet.

III Halve cirkel met takje

- | | |
|-----------------|--|
| 6. Baarn | stempel Amersfoort van 1866. (H) |
| 7. Bennebroek | stempel Haarlem van 1 Augustus 1867 (H) |
| 8. Nunspeet | stempel Harderwijk 11 Juni 1870 (H) |
| 9. Lisse | stempel Leiden 11 Juni 1870 (H) |
| 10. Sassenheim | stempel Leiden 15 Juli 1868 (H) |
| 11. Voorschoten | stempel Leiden 16 September 1868 (H) |
| 12. Warmond | stempel Leiden 30 April 1867 (H) |
| 13. Eijsden | stempel Maastricht 17 September 1868 (H) |
| 14. Meerssen | stempel Maastricht 26 Mei 1871 (H) |
| 15. Smilde | stempel Meppel van 1868 (H) |
| 16. Aardenburg | stempel Sluis 9 December 1872 (H) |
| 17. Oostburg | stempel Sluis 29 Augustus 1877 (H) |
| 18. Aalten | stempel Winterswijk 23 December 1872 (H) |
| 19. Groenlo | stempel 31 December 1872 (H) |

IV Idem met naam van het Hulppostkantoor

2. Gendringen 19 Juni 1877, evenals Dinxperlo.
3. 's Heerenberg 18 Mei 1875.
4. Susteren 19 Juni 1877.

Afdrukken van open takjestempels komen voor op zowel ongefrankeerde als met postzegels gefrankeerde brieven en briefkaarten. De kleur van de stempelinkt is rood, blauw of blauwgroen en zwart.



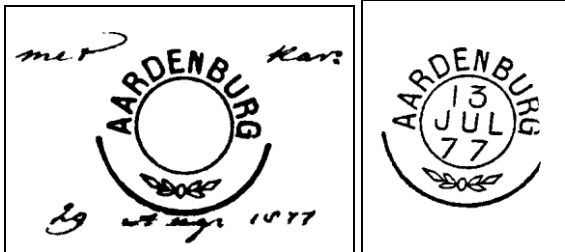
AARDENBURG

Provincie Zeeland

AARDENBURG

OTPH 0001

1877-08-29



Het hulppostkantoor te Aardenburg ontving een open takjestempel op 29 augustus 1877. Het hulpkantoor behoorde tot het ressort van het postkantoor Sluis. Zie tevens SLUIS.

AMERSFOORT

Provincie Utrecht

AMERSFOORT

OTPH 0002

1866-12-05



Een tekening van een stempelafdruk komt voor een open takjestempel AMERSFOORT, uitgereikt aan het hulpkantoor Baarn, op 24 januari 1867. In het stempelboek van 1855 is eveneens een afdruk van dit stempel aangebracht. Echter is hier de verstrekingsdatum 24 januari 1867 vermeld met daarbij de aantekening: *Volgens het Reg van den Hr K (onleesbaar) van 5 Dec. 66*. In het 'nieuwe' stempelboek is de verstrekingsdatum foutief overgenomen. Een afdruk van dit stempel komt ook voor in het stempelboek van De Munt met de datum 1 december 1866.

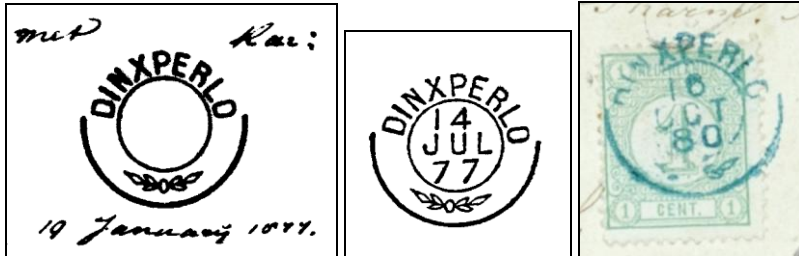
DINXPERLO

Provincie Gelderland

DINXPERLO

OTPH 0003

1877-01-19



Het hulppostkantoor te Dinxperlo ontving op 19 januari 1877 een open takjestempel.

Het hulpkantoor behoorde tot het ressort van het postkantoor Terborgh.

In het stempelboek van De Munt is een afdruk aangebracht van het open takjestempel Dinxperlo met de datum 14 JUL 77.

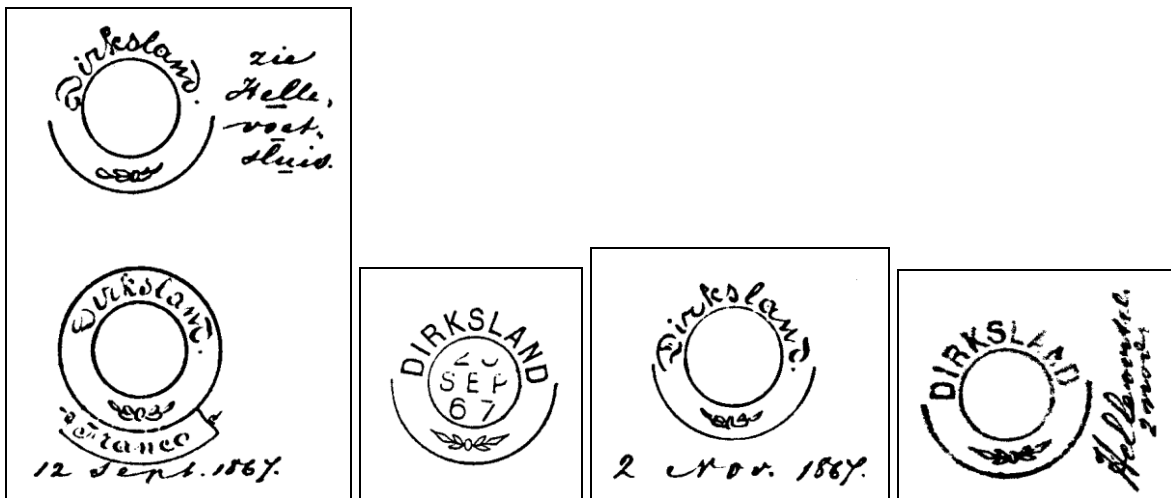
DIRKSLAND

Provincie Zuid-Holland

DIRKSLAND

OTPH 0004

1867-09-12



Op 12 september 1867 werden een FRANCO takjestempel DIRKSLAND *) voor Hellevoetsluis uitgereikt. Een getekende afbeelding van het open takjestempel DIRKSLAND is boven de afdruk van het FRANCO takjestempel aangebracht in het nieuwe stempelboek, echter zonder datum maar met een verwijzing naar Hellevoetsluis. In het stempelboek, aangelegd vanaf 1855, is een geen afdruk van het stempel aanwezig. Wel een afdruk van het FRANCO takjestempel met de datum van uitreiking 12 september 1867. In het stempelboek van De Munt is een afdruk aangebracht van het open takjestempel met de datum 20? SEP 67.

Een open takjestempel werd op 2 november 1867 naar het postkantoor Dirksland gezonden. In het nieuwe stempelboek is een getekende afbeelding van dit stempel opgenomen. Een afdruk komt voor in het stempelboek aangelegd vanaf 1855.

Uit de stempelafdrukken op poststukken afkomstig van het eiland Goeree-Overflakkee is gebleken, dat het open takjestempel DIRKSLAND inderdaad is gebruikt door het postkantoor Hellevoetsluis.

*) zie artikel aan het einde van dit hoofdstuk.

GENDRINGEN

Provincie Gelderland

GENDRINGEN

OTPH 0005

1877-01-19



Het hulppostkantoor te Gendringen ontving op 19 januari 1877 een open takjestempel. Het hulppostkantoor behoorde tot het ressort van het postkantoor Terborgh.

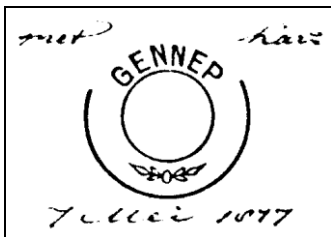
GENNEP

Provincie Limburg

GENNEP

OTPH 0006

1877-05-07



Een open takjestempel werd uitgereikt voor het hulppostkantoor te Gennepe. Het hulppostkantoor behoorde toen tot het ressort van het postkantoor Veghel.

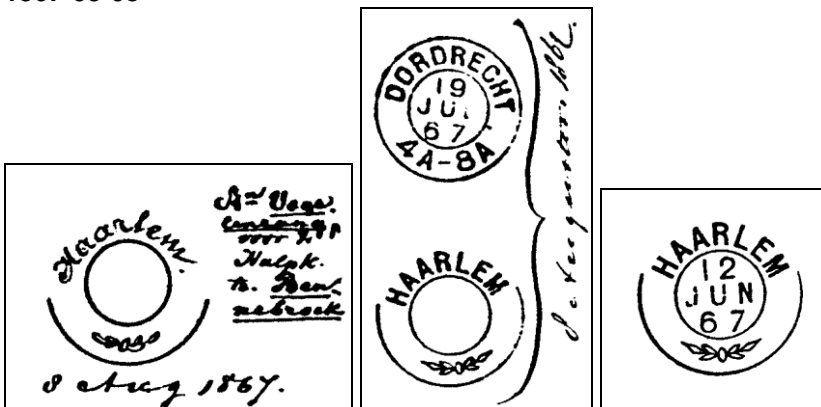
HAARLEM

Provincie Noord-Holland

HAARLEM

OTPH 0007

1867-08-08



Een open takjestempel werd uitgereikt aan het hulppostkantoor te Bennebroek op 8 augustus 1867. Dit stempel is getekend weergegeven in het nieuwe stempelboek. In het stempelboek, aangelegd vanaf 1855, is het stempel afgedrukt, samen met het tweeletterstempel van Dordrecht. Een afdruk van het stempel is aangebracht in het stempelboek van De Munt met de datum 12 JUN 67.

HARDERWIJK

Provincie Gelderland

HARDERWIJK

OTPH 0008

1870-01-11



Een open takjestempel met de benaming HARDERWIJK werd op 11 januari 1870 uitgereikt. Dit stempel was bestemd voor het hulpkantoor Nunspeet. Een afdruck van het open takjestempel is aangebracht in het stempelboek van De Munt met de datum 10 JAN 70.

's-HEERENBERG

Provincie Gelderland

'SHEERENBERG

OTPH 0009

1875-05-18



Het hulppostkantoor te 's Heerenberg (grenskantoor) ontving een open takjestempel op 18 mei 1875. Het hulpkantoor behoorde tot het ressort van het postkantoor Zevenaar.

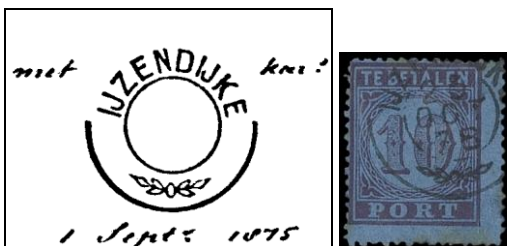
IJZENDIJKE

Provincie Zeeland

IJZENDIJKE

OTPH 0010

1875-09-01



Het hulppostkantoor te IJzendijke behoorde tot het ressort van het postkantoor Breskens. Op 1 september 1875 werd naar het hulppostkantoor te IJzendijke een open takjestempel gezonden.

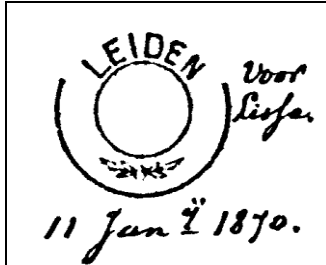
LEIDEN

Provincie Zuid-Holland

LEIDEN

OTPH 0011

1870-01-11



Het open takjestempel was bestemd voor het hulppostkantoor te Lisse en werd op 11 januari 1870 toegezonden.

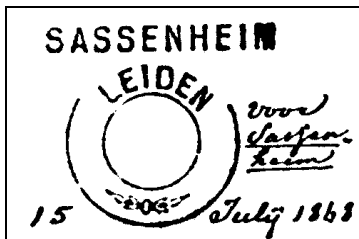
LEIDEN

Provincie Zuid-Holland

LEIDEN

OTPH 0012

1868-07-15



Nog een open takjestempel was bestemd voor het hulppostkantoor te Sassenheim en werd verstrekt op 15 juli 1868.

LEIDEN

Provincie Zuid-Holland

LEIDEN

OTPH 0013

1868-09-16



Een open takjestempel werd op 16 september 1868 verstrekt aan het hulppostkantoor te Voorschoten. Een afdruk van het open takjestempel LEIDEN is aangebracht in het stempelboek van De Munt met de datum 16 AUG 68. Waarschijnlijk was dit het stempel bestemd voor Voorschoten.

LEIDEN

Provincie Zuid-Holland

LEIDEN

OTPH 0014

1868-04-20



Een open takjestempel werd op 20 april 1868 uitgereikt ten behoeve van het hulppostkantoor te Warmond.

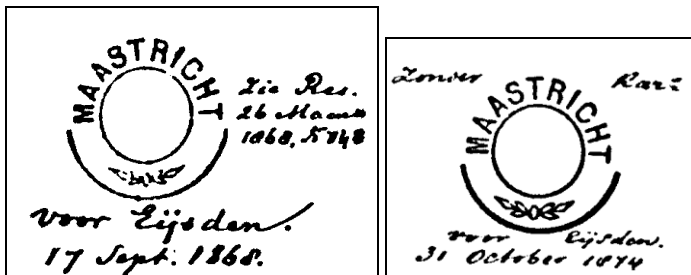
MAASTRICHT

Provincie Limburg

MAASTRICHT

OTPH 0015

1868-09-17



Een open takjestempel werd op 17 september 1868 naar het hulppostkantoor te Eijsden gezonden. Het hulppostkantoor was een grenskantoor. Het tweede open takjestempel voor het hulpkantoor Eijsden werd op 31 oktober 1874 uitgereikt.

MAASTRICHT

Provincie Limburg

MAASTRICHT

OTPH 0016

1871-05-26



Een open takjestempel werd op 26 mei 1871 naar het hulppostkantoor te Meerssen gezonden. Het hulppostkantoor te Meerssen ontving een nieuw open takjestempel op 1 december 1873.

MAASTRICHT

Provincie Limburg

MAASTRICHT

OTPH 0017

1872-12-23



Een open takjestempel voor het hulppostkantoor te Valkenburg werd op 23 december 1872 uitgereikt.

MEPPEL

Provincie Drenthe

MEPPEL

OTPH 0018

1868-09-16



Voor het hulppostkantoor te Smilde werd op 16 september 1868 een open takjestempel toegezonden.

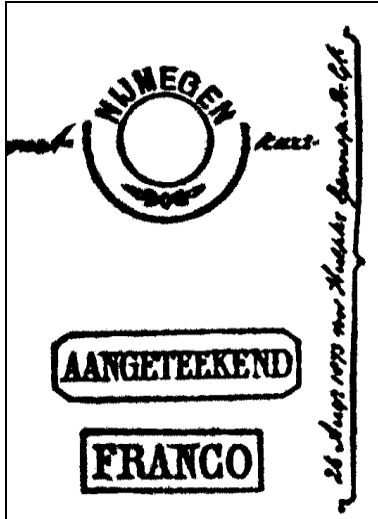
NIJMEGEN

Provincie Gelderland

NIJMEGEN

OTPH 0019

1873-08-26



Op 26 augustus 1873 werd een open takjestempel uitgereikt ten behoeve van het hulppostkantoor te Gennep. Tevens werden een stempel AANGETEEND en FRANCO verstrekt.

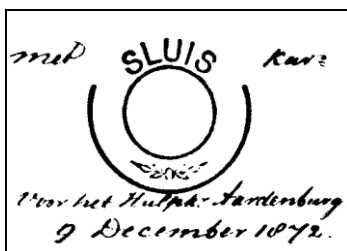
SLUIS

Provincie Zeeland

SLUIS

OTPH 0020

1872-12-09



Een open takjestempel met de benaming SLUIS voor het hulppostkantoor te Aardenburg werd verstrekt op 9 december 1872. Zie tevens AARDENBURG.

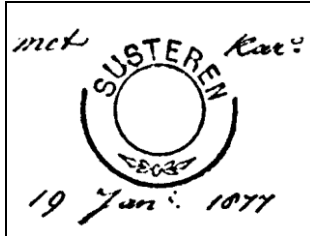
SUSTEREN

Provincie Limburg

SUSTEREN

OTPH 0021

1877-01-19



Een open takjestempel met de benaming SUSTEREN werd voor dat hulppostkantoor toegezonden op 19 januari 1877. Het hulpkantoor behoorde tot het ressort van het postkantoor Roermond.

WINTERSWIJK

Provincie Gelderland

WINTERSWIJK

OTPH 0022

1872-12-23



Ten behoeve van het hulppostkantoor (grensplaats) Aalten werd op 23 december 1872 en open takjestempel verstrekt met de benaming WINTERSWIJK.

WINTERSWIJK

Provincie Gelderland

WINTERSWIJK

OTPH 0023

1872-12-31



Ten behoeve van het hulpkantoor (grensplaats) Groenlo werd op 31 december 1873 en open takjestempel verstrekt met de benaming WINTERSWIJK.

DIRKSLAND

In het oude stempelboek is een afdruk opgenomen van het halve cirkelstempel DIRKSLAND. De verstrekingsdatum is in het stempel zelf opgenomen: 5 mei 1859. Niet vermeld is naar welk kantoor dit stempel is verzonden. Korteweg noemt acht hulpkantoren met afdrukken van dit stempel.



Het open takjestempel DIRKSLAND werd afgedrukt in het oude stempelboek met de verstrekingsdatum 2 november 1867. Hierbij is wel een kantoornaam vermeld: HELLEVOETSLUIS.

In het nieuwe stempelboek is onder het postkantoor Dirksland een getekende afbeelding opgenomen van het stempel DIRKSLAND (zie aldaar) met de vermelding: Zie Hellevoetsluis. Hierbij is géén verstrekingsdatum genoemd. Op de bladzijde van het postkantoor Hellevoetsluis is wederom het stempel getekend, nu met de verstrekingsdatum 2 november 1867. Waarom moest het postkantoor Hellevoetsluis beschikken over een stempel van Dirksland?

In 'Het Philatelistisch Maandblad' van mei 1919 werd het volgende artikel, van de hand van de heer O.M. Vellinga, Referendaris Rijkspostspaarbank, Aangeteekende brieven, Amsterdam Hobbemastraat, opgenomen:

Tot dezelfde soort van stempels voor de hulpkantoren behoort een stempel, eveneens met halven cirkel doch verder overeenkomende met Nr. 109 van Schreuders: den stempel der Postkantoren met takje zonder franco. Daarvan zijn den ondergeteekende slechts bekend:

1. Middelharnis, gestempeld Dirksland in 1870.
2. Ooltgensplaat, gestempeld in Dirksland in 1869.

Vellinga noemt in zijn boek 'De poststempels van Nederland 1676-1915' ook nog de volgende kantoren:

3. Nieuwe Tonge
4. Ouddorp

Korteweg neemt in zijn boek '300 jaar postmerken van Nederland 1570-1870' nog enkele kantoren op:

5. Dirksland gebruikt door Den Bommel
6. Dirksland gebruikt door Goedereede

Betekent dit, dat er zes stempels zijn aangemaakt en verstrekt aan de betreffende hulppostkantoren? Of meer? Want er bestaat ook een brief verzonden vanuit Sommelsdijk gestempeld met het open takjestempel Dirksland van 11 februari 1868. Dus zeven stempels? Of wordt door zowel Vellinga als Korteweg een denkfout gemaakt?

In de publicatie van Po&Po, Postmerken en Postinrichtingen in Nederland tot 1871, PEP, is bijvoorbeeld onder Middelharnis vermeld: 10350-07 1867-? DIRKSLAND* Open takje. Deze stempels voor bijzondere hulpkantoren zijn waarschijnlijk in Middelharnis gebruikt. Middelharnis had een haven voor veerdiensten o.a. naar Rotterdam. Dirksland was het enige postkantoor, centraal op Goeree en Overflakkee, maar het lag niet gunstig voor verbindingen buiten het eiland. Het is niet uitgesloten dat na ca. 1865 de brieven op de boot van de veerdienst naar Rotterdam zijn gestempeld met deze stempels.

Stempelboek

In het stempelboek zijn op de bladzijde van Dirksland de volgende kantoornaamstempels afgedrukt met de daarachter vermelde verstrekingsdata:

1. Melissant (31 maart 1866) hulpkantoor opgericht 1 april 1866;
2. Goedereede (27 november 1871) hulpkantoor opgericht 1 september 1850;
3. Middelharnis (27 november 1871) hulpkantoor opgericht 1 september 1850;
4. Ooltgensplaat (26 januari 1872) hulpkantoor opgericht 1 september 1850;
5. Den Bommel (13 oktober 1873) hulpkantoor opgericht 1 september 1850;
6. Nieuwe Tonge (13 oktober 1873) hulpkantoor opgericht 1 september 1850;
7. Herkingen (30 december 1873) hulpkantoor opgericht 1 september 1850;

8. Stad aan 't Haringvliet (29 juli 1875) hulpkantoor opgericht 1 september 1850;
9. Oude-Tonge (28 januari 1876) hulpkantoor opgericht 1 september 1850;
10. Stellendam (9 februari 1877) hulpkantoor opgericht 1 september 1850;
11. Ouddorp (9 februari 1877) hulpkantoor opgericht 1 september 1850;
12. Sommelsdijk (9 februari 1877) hulpkantoor opgericht 1 september 1850.

Alle hulppostkantoren waren dus op 1 september 1850 opgericht, later, op 1 april 1866, gevolgd door Melissant. Deze hulpkantoren behoorden tot het ressort van het postkantoor Dirksland.

De postverbindingen op het eiland Goeree-Overflakkee

Maar hoe zat het met de onderlinge postverbindingen in die tijd?

Dirksland zelf had twee postritten, van Ouddorp op de westpunt van Goeree-Overflakkee en naar Ooltgensplaat op de oostpunt van het eiland. Verder twee bodediensten, een naar Middelharnis en een van Herkingen.

Melissant lag aan de postrit van Ouddorp naar Sas van Dirksland v.v.

Goedereede lag eveneens aan de postrit van Ouddorp naar Sas van Dirksland v.v.

Stellendam lag eveneens aan de postrit van Ouddorp naar Sas van Dirksland v.v.

Middelharnis lag aan de postrit van Ooltgensplaat naar Sas van Dirksland v.v.

Den Bommel lag eveneens aan de postrit van Ooltgensplaat naar Sas van Dirksland v.v.

Stad aan 't Haringvliet lag eveneens aan de postrit van Ooltgensplaat naar Sas van Dirksland v.v.

Sommelsdijk lag eveneens aan de postrit van Ooltgensplaat naar Sas van Dirksland v.v.

Nieuwe Tonge lag aan route van de bodedienst van Oude-Tonge naar Middelharnis v.v.

Vanuit Oude-Tonge bestond een bodedienst naar Middelharnis v.v.

Sas van Dirksland

Het Sas van Dirksland was vanaf 1 januari 1858 een wisselplaats. Eindpunt van drie postritten: van Ouddorp, Ooltgensplaat en Hellevoetsluis (postboot) v.v. Het Sas van Dirksland, enkele kilometers ten noorden van Dirksland, was een sluis, aanwezig vanaf 1791 en beheerd door een zogenoemde sasse-nier die het sasmeesterhuis naast de sluis bewoonde. De eerste sasmeester was Jilles van den Doel. De sasmeester werd vanaf 1 januari 1858 tevens wisselplaatshouder voor de ontvangst en verzending van post die werd aangevoerd via de drie postritten. Alle brieven met een bestemming buiten het eiland Goeree-Overflakkee werden dus met de postrit (postboot) van Sas van Dirksland vervoerd naar Hellevoetsluis.

De brieven van de hulppostkantoren, voorzien van afdrucken van de hulpkantoor naamstempels, die via de postritten rechtstreeks naar Sas van Dirksland werden vervoerd, deden Dirksland zelf niet aan. Ze werden dan ook niet op het postkantoor van Dirksland gestempeld met het stempel van dat kantoor. Omdat berekening van het te betalen port toch moest plaatsvinden aan de hand van een afdruk van een dagtekeningstempel werden ze bij aankomst in Hellevoetsluis voorzien van een afdruk van het open takjestempel DIRKSLAND. Een afwijkend model stempel om aan te kunnen geven, dat de afdruk van dit stempel niet door het postkantoor Dirksland was geplaatst.

Opnieuw de postritten naar Sas van Dirksland in beschouwing genomen kan worden geconcludeerd, dat van de volgende hulppostkantoren op Goeree-Overflakkee brieven kunnen voorkomen met de afdruk van het open takjestempel:

1. Den Bommel
2. Goedereede
3. Melissant
4. Middelharnis
5. Nieuwe-Tonge (via Middelharnis)
6. Ooltgensplaat
7. Oude-Tonge (via Middelharnis)
8. Sommelsdijk
9. Stad aan 't Haringvliet
10. Stellendam

En Herkingen? Dit hulpkantoor lag niet aan een route van een postrit maar had een bodedienst rechtstreeks naar Dirksland.

Kortom: Er bestaat slechts één open takjestempel DIRKSLAND en dat is gebruikt op het postkantoor van Hellevoetsluis. Dit om de portberekening mogelijk te maken vanaf Dirksland in plaats van Hellevoetsluis. Twee brieven zijn bekend, een van GOEDEREDE naar Rotterdam, gefrankeerd met een postzegel van 10 cent, gestempeld met het nummerstempel 54 van Hellevoetsluis en voorzien van een afdruk van een open takjestempel DIRKSLAND met de datum 3 september 1869. De andere brief is afkomstig van MIDDELHARNIS naar VLAARDINGEN, gefrankeerd met een postzegel van 5 cent, eveneens gestempeld met het nummerstempel 54 van Hellevoetsluis en voorzien van een afdruk van een open takjestempel DIRKSLAND met de datum 14 mei 1871.

Vroegst en laatst bekende data afdrukken Dirksland (voorlopig overzicht)

Het open takjestempel Dirksland werd op 2 november 1867 verstrekt aan Hellevoetsluis.

Hulppostkantoor:	Stempelinkt rood		Stempelinkt zwart		Kleinrond
	Vroegste datum:	Laatste datum:	Vroegste datum:	Laatste datum:	
Den Bommel			1870-08-15		1883-11-03
Goedereede	1869-09-03		1870-08-27		1884-09-19
Melissant	afdrukken tot nu toe onbekend				1889-09-02
Middelharnis	1867-12-28	1869-09-15	1871-05-14		1881-11-26
Nieuwe-Tonge	1867-11-27				1885-04-18
Ooltgensplaat	1869-01-23				1884-07-16
Ouddorp			1871-04-25		1891-01-04
Oude-Tonge	afdrukken tot nu toe onbekend				1885-04-18
Sommelsdijk	1868-02-11	1869-10-05			1884-07-26
Stad aan 't Haringvliet	afdrukken tot nu toe onbekend				1885-04-18
Stellendam	afdrukken tot nu toe onbekend				1889-09-02

Hierna werden alleen de nieuwe stempelboeken gehanteerd. Daarbij werd in plaats van op datum van verstrekking, de stempels per postkantoor ingeboekt. Daarom worden die stempels op volgorde van postkantoor naam omschreven.



Ooltgensplaat 3 februari 1869.

Deze brief bevindt zich in de collectie van het Museum voor Communicatie te Den Haag.